

צוואה - ד"ר אלחנן אלקס יו"ר האלטסטנראט (מועצת היהודים) בגטו קובנה

בהגטה הולימפולית (קובנה)

19 באוקטובר 1943

בני ובתי אהוביי!

את היסורים האלה הנני כותב לכם, ילדיי האהובים, בשעה שנמצאים הננו כבר פה, בעמק הבכא, בהגטה הקובנית הולימפולית, יותר משתי שנה. נודע לנו שבימים הקרובים יחתך גורלנו: הגטה, שבה אנו נמצאים, תחתך ותקרע לגזרים. אם נכחד כולנו או ישאר מעט ממנו, לאלוהים פתרונים. יראים אנחנו שישארו בחיים רק העבדים המסוגלים לעבודה והשאר ינדן, מסתמא, למיתה.

נשארנו פה מעט מהרבה: מהשלושים וחמישה אלפים יהודים תושבי קובנה נמצאים כעת פה רק לערך שבעה עשר אלף ומרבע מיליון יהודי תושבי ליטא (גם חבל וילנה במשמע) נשארו כעת פחות מעשרים וחמישה אלפים פה במדינה וחמשת אלפים שנגלו בימים האחרונים בערום וחוסר כל לעבודת פרך ללטביה. השאר הוצא להורג והומת במיתות קשות על-ידי עושי רצונו של ההמן היותר גדול בכל הדורות והזמנים. גם רבים מהנפשות הקרובות לנו אינם כבר בחיים: הדודה חנה והדוד ידידיה הומתו בצוואת חדא עם אלף וחמש מאות תושבי הגטה שלנו ב-4 באוקטובר 1941. הדוד צבי, ששכב אז בבית החולים שלנו עם רגל שבורה, ניצל בדרך נס. יתר החולים, ביחד עם הרופאים והאחיות הרחמניות וקרובי החולים שנמצאו שם במקרה, נהרגו או נשרפו חיים בבית החולים, שהוצת מהחיילים מכל עבריו, אחרי שהדלתות והחלונות נסגרו במסמרים באין מוצא ודרך מפני הדליקה.

בפרובינציה, מלבד שוֹלִי, אין בגלוי אף יהודי אחד. הדוד דב ובנו שמואל הוצאו כנראה להורג ביחד עם כל קהילת קלבריה. הגטה שלנו, הודות לגורמים פנימיים וחיצוניים, חיתה במשך שתי שנה את חייה הגלותית מתוך עבודות ועבודות פרך כללית, מתוך רעב וערום (כמעט כל בגדינו, מיטלטלינו וספרינו נלקחו מאתנו על-ידי הרשות עוד לפני שנתיים) במנוחה יחסית.

השחיטה האחרונה היותר גדולה, שעלתה לנו בעשרת אלפים קרבנות בבת אחת, היתה ב-28 באוקטובר 1941. בכל אותו יום עמדה כל העדה תחת שבט המושל: מי לחיים ומי למות. אני הוא הגבר שראה עיני הלקוחים למות. בעצמי עמדתי ב-29 באוקטובר בבוקר השכם בתוך המחנה שהובלה לשחיטה להפורט התשיעי. באוזני שמעתי את הסימפוניה הנוראה של בכית, יללת וזעקת של עשרת אלפים איש, זקן, נער ועולל שקרעה שמים. אין מי שמע כזאת בכל הדורות והזמנים! עם רבים מהקדושים רבתי בשעה זו את יוצרי ועמם יחד קראתי מתוך לב קרוע: מי כמוך באלמים אדוני! ובחפצי להציל פה ושם פגעו בי החיילים והוכיתי קשה ונפצעתי ושפוך דם הוצאתי על פי פקודת מפקד השמירה. ובהתעלפי מתוך חולשה נישאתי על כפי חבריי מחוץ למחנה ובתוך המהומה שנהיתה ניצלה עמי כנופיה קטנה של שלושים-ארבעים איש בערך, אודים מוצלים מאש.

מקומנו היה אחד מגיאות ההריגה בהמזרח. לעינינו ולפני חלונות ביתנו עברו לפני שתי שנים בערך הרבה, הרבה אלפים יהודי דרום גרמניה ווינה ביחד עם רכושם וחבילותיהם הגדולות להפורט התשיעי, הנמצא במרחק איזה קילומטרים מאתנו. שם נהרגו כולם באכזריות קיצונית. לפי שנודע לנו אחר-כך, בהחלט הוליכו אותם שולל ואמרו להם במקומות מושבותיהם שמוליכים אותם לקובנה כדי להתיישב אצלנו בהגטה.

מיום שנוסדה הגטה הנני עומד בראשה. העדה בחרה בי והרשות אישרה אותי בתור יושב ראש של ועד זקני העדה ובצוואת חדא עם חברי וידידי העורך-דין ליב גרפונקל, מי שהיה לפנינו ציר הסיס הליטאי, ועוד אחדים אנשי לבב, רועדים ודואגים וחרדים לגורל שארית הפליטה, מוליכים אנו את ספינתנו המטורפת בלב ים, שבכל יום ויום גלי פורענויות וגזרות קשות חשים לבלוע אותה. הודות להשפעתי עלתה לי לקרע גזר דינם הרבה ולפזר לפעמים את העננים השחורים שחפפו על ראשינו. בקומה זקופה עמדתי על משמרתי, לא רחמים ביקשתי כי אם תמיד הבעתי את עלבוננו באמונה ובטחון בישרת ובצדקת דרישותינו.

ברגעים היותר קשים של חיינו, אתם, אהוביי, הייתם תמיד הגיגנו ומחשבות ליבנו. בלילות הארוכים השחורים יושבת עמי אמכם האהובה על ידי ושנינו חולמים על חייכם ועתידכם. משאת נפשנו לראותכם עוד, לחבקכם לאמור לכם עוד הפעם כמה קשורים אנחנו אליכם ואיך יפעם ליבנו בעלות זיכרונכם לפנינו. ובאיזה זמן ושעה ביום ובלילה, חביבי, לא יעלה? בעמדנו על ירכתי בור, בשעה שחרב חדה מונחת על צווארנו, רק תמונתכם, אהוביי, היתה לנגדנו ובתאר פניכם ראיתי הכל. ואתם, חביבי, איך חייתם בחמש שנה האחרונות שהיו כה קשות מלאות פורענויות ואסון בשביל היהדות באירופה? לא אפונה, אם גם בישיבכם רחוק ממקום המהפכה, כואבים אתם את כאבנו ואחוזי צער ויגון רעדתם לכל שמועה שבאה ממקום הבכא ובעומק נפשכם חשתם את התרגדיה האיומה שאין דוגמתה בכל גלותנו המר.

בנוגע לי, אין לי למסר הרבה. חליתי בשנה שעברה ב— קשה וכתשע חודשים שכבתי על ערשי. גם בימי מחלתי היותר קשים נשאתי על שכמי עמל דאגת עדתי, ומוטל חולה על מיטתי השתתפתי בפועל ובמעשה בעבודת חבריי. כעת, הודות לי וזה כחצי שנה שיצאתי מכלל חולה ואף אם לכלל בריא עוד לא באתי, אבל עובד אני בלי ליאות.

לפני שישה חודשים בערך קיבלנו ידיעה על-ידי הצלב האדום מהדוד הנס ששלום לכם. הפתקא הקטנה שנכתבה על שם זר, נמצאה בדרך כתשע חודשים. כתבנו וחזרנו וכתבנו אליכם על-ידי הצלב האדום ועל-ידי אנשים פרטיים, ההגיעו דברינו אליכם? מצטערים לנו וכואבים, שבמשך ישיבתנו פה בעמק הבכא, לא עלה לנו להתקשר עמכם ולאמור לכם שנמצאים לנו עוד בחיים. היננו יודעים, כמה מעיק עליכם הספק בנוגע לישותנו וקיומנו ואיזה כוח ועוז נתן לכם הביטחון אם ידעתם שחיים אנחנו. הוודאות נתנה לכם אומץ לעבודה ולחיים עם מטרה מוצקה. ירא אני מאד את היאוש והאפטיה שמעבירים את האדם מן העולם ובכל יום הנני מתפלל שלא תגיעו, חביבי, למדרגה זו. מסופקני מאד, אהובי נפשי, אם אזכה עוד לראותכם, לחבקכם וללחוץ אתכם אל לבי, וקודם פרידתי מהעולם ומכם, אהובי, חפצתי לאמור לכם עוד ועוד הפעם כמה יקרים אותם לנו וכמה כמה נפשונו לכם.

יואל, אהובי! היה בן נאמן לעמך. דאוג לבני אומתך ואל תדאג להגויים. בגלותנו הארוכה לא נתנו הם לנו אף שמינית שבשמינית מזה שנתנו לנו להם. התעמק, בני אהובי, בהשאלה הזאת וחשוב וחזור וחשוב בנידון זה. השתדל להתיישב בארץ ישראל. קשור גורלך ועתידך לאחד עתידנו. אם החיים יהיו שם בתוקף התנאים, חיי צער, אבל מלאים עניין ותוכן, חיים שיש בהם הכל. גדול כוח האמונה, היא יכולה להעתיק ולהזיז הרים ממקומם. אל תשגיח ימין ושמאל דרךך, בני, נכון לפניך ואם תראה לפעמים את בני-עמך בקלקלתם, בזוהמתם ובחטאתם, אז, בני אהובי, אל יפול לבך עליך. לא הם, חביבי, כי אם הגלות המרה אשמה בזה. האמת, אהובי, צריך להיות תמיד נר לרגליך, הוא יוליך ויראה לך את דרך החיים.

ובנוגע לך, שרה, בתי האהובה, קראי בעיון את אשר אמרתי בדבריי האחרונים ליואל. הנני סומך, חביבתי, על שכלך הזך ודעתך. אל תחיי חיי שעה ואל תבקשי על דרך ציצים ופרחים. הם כה מהרה יקמלו ויבלו כשבאו. כמה מלאים יופי, חיים טהורים, חיים אציליים, חיים מלאים תוכן. לכו שניכם כל ימיכם יחדיו, שלובים ואחוזים. וכל מרחק לא יפרידכם וכל מאורעות חיים לא יבדילכם.

זכרו, שניכם, את אשר עשה לנו עמלק, זכרו זאת ואל תשכחו כל ימי חייכם ומסרו צוואה קדושה להדורות הבאים. הגרמנים הרגו, שחטו ורצחו אותנו בשלווה ומנוחה פנימית. ראיתי אותם ועמדתי במחיצתם בעת ששלחו להורג הרבה אלפים איש ואישה, עולל ויונק. אך אכלו אז לתיאבון את הבוטטערבאד של שחרית, בנתנם בינתיים לשחוק וללעג את קדושינו. ראיתם בשובם מגיא ההריגה מלוכלכים מכף רגלם ועד קודקודם בדם אהובינו. בשטימונג היותר טובה ישבו על שולחנם, אכלו ושתו והאזינו למוסיקה קלה של רדיו. תליינים פרופסיונאליים!

אדמת ליטא הורטבה מדמנו על-ידי הליטאים עצמם, שעיימם חיינו הרבה מאות שנה ובכל חיילינו עזרנו להם בשעתה לקומם את מדינתם העצמית. שבע אלפים של אחינו ואחיותינו הומתו פה על-ידי הליטאים בכל המיתות היותר קשות בימים האחרונים של יוני 1941 ובערי השדה הוציאו הם ולא אחרים להורג את כל הקהילות הקדושות על פי פקודת הגרמנים.

בהנאה מיוחדת בדקו הם, מדעת עצמם, במערות וקירות, בשדה וביער והוציאו משם את שרידי הפליטה ומסרו אותם להרשות.

אל תדרשו בשלומם כל ימי חייכם. מקוללים ומנודים יהיו הם ובניהם לכם ולהדורות הבאים!

כותב אני בשעה שהרבה נפשות רצוצות, הרבה אלמנות ויתומים, הרבה ערומים ורעבים חונים על פתחי ומבקשים עזרתנו וכוהי הדל ובתוכי מדבר-שממה ונשמתי פרח ואני ערום וריק ומילה אין בלשוני, אבל אתם, אהובי נפשי, תראו ללכת ותבינו את אשר חפצתי ורציתי לאמור לכם בשעה זו. לרגע הנני עוצם את עיני והנני רואה את שניכם עומדים לפניי. הנני מחבק ומנשק אתכם והנני אומר לכם שעד נשימתי האחרונה הנני אביכם אוהבכם.

אלחנן

11/11-43

מוסיף אני טורים אחדים.

נודע לנו בהחלט שהגרמנים עסוקים כעת לבער ולמחות זכר מעשה הרצח שלהם. עצמות קדושינו ישרפו כעת בהפורט התשיעי ובכל יתר המקומות שנמצא על-ידי מומחים לעבודה זו

כימאים בכלל.

זה שבועות שיצאנו מרשות לרשות. שינו את שמנו וכעת במקום געטטא נקרא:

Konzentration Lager Kaven N-4 עם פקידים ומשרתים חדשים. נאד דמעותינו עוד לא נמלא. ב-26 לחודש שעבר הולילו מהגטה שלנו אלפים שבע מאות ותשעה אנשים. לפי הידיעות שנתקבלו, הבדילו מהמחנה את הזקנים והילדים ובדאי אלה אינם כבר בחיים. את המסוגלים לעבודה הולילו לאסטוניה לעבודת פרך.

ב-5 לח"ז הוציאו משולי את כל הילדים עד הגיל שלוש עשרה שנה, ביחד עם הזקנים והזקנות. אמרו להם שמוליכים אותם לקובנה ובדאי כבר הומתו כולם. כשלושת אלפים איש נשארו עוד שם בעיר.

לגורלנו אנו מחכים הננו בזמן היותר קרוב.

את דבריי אלה ביחד עם עוד דוקומנטים אחדים הנני מוסר לגניזה פה והנני מתפלל שהלוואי שגיעו לידיכם.

באהבה וחביבה וברכה

אביכם